Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет
Кафедра германської і фіно-угорської філології

КУРСОВА РОБОТА

із зіставного мовознавства

на тему: **Семантичні та прагматичні властивості дієслів у сучасних англійській та українській мовах**

Студентки 3 курсу групи Па 03-21
Факультету германської філології і перекладу
Напряму підготовки 035 ‘‘Філологія’’
Спеціальності Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська
Безпалько Олександри Олегівни
Керівник **Березенко В.М.**,
кандидат філологічних наук, доцент

Національна шкала _____
Кількість балів: ____Оцінка: ЄКТС ______

Члени комісії

_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Київ – 2024 р.

Ministry of Education and Science of Ukraine
Kyiv National Linguistic University
Department of Germanic and Finno-Ugric Philology

COURSE PAPER

Semantic and pragmatic properties of verbs in Modern English and Ukrainian

BEZPALKO OLEKSANDRA
Group Pa 03-21
Germanic Philology and Translation Faculty

Research Adviser
Assoc. Prof. **VICTORIIA BEREZENKO**
PhD (Linguistics)

Kyiv – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП..... 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ..... 8

1.1. Типологічні ознаки порівнюваних мов 8

1.2. Синтетичний та аналітичний шляхи відображення граматичних категорій в лексико-граматичних класах слів 9

1.3. Дієслово як частина мови, його граматичне значення та структурні властивості..... 10

Висновки до Розділу 1..... 13

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СЕМАНТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ..... 14

2.1. Семантичні класи дієслів та їх вплив на структурування англійських та українських речень 14

2.1.1. Перехідні та неперехідні дієслова. 14

2.1.2. Змістовні, допоміжні та модальні дієслова. 15

2.1.3. Статичні та динамічні дієслова..... 17

2.1.4. Особові та неособові дієслова..... 18

2.2. Базові моделі речень в сучасних англійській та українській мовах..... 21

2.2.1. Речення з неінвертованим порядком слів (SVO) 21

2.2.2. Речення з інвертованим порядком слів (OVS) 22

Висновки до Розділу 2..... 24

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ПРАГМАТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ..... 26

3.1. Прагматичні властивості модальних дієслів та вираження модальності в англійській та українській мовах..... 26

3.2. Вираження ввічливості за допомогою дієслів в українській та англійській мовах 27

3.3. Вживання дієслів у ідіоматичних виразах в українській та англійській мовах 29

Висновки до Розділу 3 31

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ 33

РЕЗЮМЕ 35

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ 36

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ 39

ВСТУП

Курсова робота присвячена вивченню семантичних та прагматичних властивостей дієслів у сучасних англійській та українській мовах. Дослідження цієї теми ґрунтується на зіставленні двох мов.

Порівняльні дослідження мають довгу історію та базуються на співвіднесені мовних одиниць, засобів їх поєднання та функціонування. Цей метод дозволяє проаналізувати всі аломорфні та ізоморфні особливості на певному мовному рівні.

Семантичні та прагматичні ознаки дієслів є важливими для розуміння мови. Крім ознаки дії, дієслова також використовують для опису дій, процесів та стану предметів. В цьому дослідженні відбудеться аналіз відмінностей дієслів у порівнюваних мовах, який покращить наше вживання дієслів в англійській та українській мовах.

Актуальність цієї курсової роботи полягає у тому, що завдяки аналізу частин мови, а саме дієслова можливе якнайкраще поглиблення знань як в англійській, так і в українській мові.

Мета цієї курсової роботи полягає у розкритті семантичних та прагматичних особливостей дієслів.

У цій курсовій роботі ***об'єктом*** дослідження є дієслово у сучасних англійській та українській мовах, а ***предметом*** – його семантичні та прагматичні особливості.

У даній курсовій роботі ми використали наступні **методи дослідження:**

- зіставний метод для порівняння англійської та української мов та виділення аломорфних та ізоморфних властивостей у зіставних мовах;
- структурно-семантичний метод для вирізнення особливих ознак семантики мовного явища;
- метод дискурс-аналізу для виявлення основних комунікативних функцій дієслова в порівнюваних мовах.

Теоретична значимість нашої курсової роботи полягає в тому, що отримані дані можуть бути використані для подальшого дослідження семантичних та прагматичних властивостей дієслів у сучасних англійській та українській мовах та під час вивчення цієї теми на практичних та теоретичних університетських курсах.

Практична цінність нашої роботи полягає в тому, що її матеріали та висновки можуть використовуватися під час викладання спеціалізованих курсів.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів та висновків до кожного з них, загальних висновків, резюме, списку використаної літератури та списку ілюстративних матеріалів.

У Вступі коротко обґрунтовано теоретичні положення, вибір теми курсової роботи, основну мету і завдання дослідження, теоретичну та практичну цінність.

Перший розділ присвячено теоретичним засадам вивчення дієслова у сучасних українській та англійській мовах. У ньому описуються типологічні ознаки порівнюваних мов, проаналізовано синтетичні та аналітичні шляхи відображення граматичних категорій в лексико-граматичних класах слів та представлено дієслово, як частину мови, його граматичне значення та структурні властивості.

У **другому розділі** проаналізовано семантичні класи дієслів, а саме перехідні та неперхідні, змістовні, допоміжні, модальні, статичні та динамічні, особові та неособові дієслова та їх вплив на структурування англійських та українських речень, а також розглянуто базові моделі речень в сучасних англійській та українській мовах (речення з неінвертованим та інвертованим порядком слів).

У **третьому розділі** подано аналіз прагматичних властивостей дієслів у сучасних англійській та українській мовах. Проаналізовано прагматичні властивості модальних дієслів та вираження модальності в англійській та українській мовах, вираження ввічливості за допомогою дієслів в

порівнюваних мовах та вживання дієслів у ідіоматичних виразах в українській та англійській мовах.

Загальні висновки підсумовують досягнення проведеної роботи та описують найважливіші теоретичні та практичні здобутки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКІЙ ТА АНГЛІЙСЬКІЙ МОВАХ

1.1. Типологічні ознаки порівнюваних мов

Типологічна класифікація мов – це класифікація, що базується на виявленні подібностей та відмінностей у структурі мов попри їх генетичну спорідненість (тобто саме на принципах організації мовного матеріалу, а не на основі розбіжностей та подібностей) (Кочерган, 2001, с. 321).

За **морфологічною класифікацією** мови поділяються на:

1) Ізолятивні мови – мови, в яких немає формотворчих морфем, а граматичні відношення передаються за допомогою порядку слів.

2) Аглютинативні мови – це ті, слова в яких утворюються за допомогою афіксів, що додаються до незмінних кореневих морфем.

3) Флективні мови – мови, в яких основну роль у вираженні граматичних значень відіграють флексії.

4) Інкорпоруючі (полісинтетичні) мови – мови, де відмінність між словом і реченням не існує, для них характерна можливість слів поєднуватися і утворювати своєрідні структури речень (Кочерган, 2001, с. 326).

Лінгвісти також виділяють **фонологічну класифікацію** мов. За нею мови поділяються на консонантні, тобто мови, в складі яких домінують приголосні та вокалічні, в яких переважають голосні.

За **синтаксичною класифікацією** мови поділяються відповідно до типу словотвору та відношенням між підметом та присудком у реченнях. Щодо типу словотвору, мови поділяються на синтетичні та аналітичні. Синтетичні – це мови, в яких граматичні відношення між словами виражаються формами

самих слів. Аналітичні – це ті, в яких граматичні відношення виражаються за допомогою прийменників та службових слів (Березенко, 2017, с. 21).

Відносно відношень між підметом та присудком у реченнях мови поділяються на:

1) Номінативні – це мови, в яких підмет є виконавцем дії та виражений називним відмінком.
2) Ергативні – це мови, в яких немає позиційної різниці між підметом та присудком, а підмет стоїть в орудному відмінку.
3) Пасивні мови, в яких ні підмет, ні присудок не мають спеціального граматичного оформлення в межах синтаксичної одиниці (Березенко, 2017, с. 22).

1.2. Синтетичний та аналітичний шляхи відображення граматичних категорій в лексико-граматичних класах слів

Граматична категорія – це система однорідних граматичних величин, що протиставляються один одному (граматичних форм із однорідним значенням). Для того щоб довести, що у мові існує певна граматична категорія, має бути ряд форм, об’єднаних якимсь спільним значенням, також необхідно, щоб у цьому об'єднанні було протиставлення і щоб ті протилежності мали певне формальне вираження (Кочерган, 2001, с. 266).

Синтетичний шлях відображення граматичних категорій характеризується зміною форми в самому слові. Наприклад, граматична категорія числа в українській та англійській мовах передається саме синтетичним шляхом *(книга – книги, стіл – столи, book – books, flower – flowers)*. Граматична категорія відмінку присутня не у всіх мовах, а ще кількість відмінків може бути різна, проте, в українській мові ця категорія складається з семи відмінків: називного, родового, давального, знахідного, орудного, місцевого і кличного та передається синтетичний шляхом

(називний: книга, родовий: книги, давальний: книзі, знахідний: книгу, орудний: книгою, місцевий: книзі, кличний: книго).

Аналітичний шлях, на противагу, виражається завдяки службовим словам та прийменникам, які не входять в основу слова. Граматична категорія означеності / неозначеності в англійській мові виражається за допомогою артиклів a (an), the, тобто саме аналітичним шляхом: *The evening altogether passed off pleasantly to the whole family* (Austen, 2007, c. 7). *He is just what a young man ought to be* (Austen, 2007, c. 9).

1.3. Дієслово як частина мови, його граматичне значення та структурні властивості

Частини мови – одне з найголовніших понять у граматиці. Опанування будь-якої мови неможливе без вивчення її граматичної основи. (Кочерган, 2001, с. 295). Однією з самостійних і найбільших частин мови в англійській та українській мовах є дієслово. **Дієслово** – повнозначна частина мови, що означає дію як процес і виражає це значення за допомогою граматичних категорій виду, стану, способу, часу й особи, а також в окремих формах – роду і числа (Григор'єв, Доломан, Лисенко та ін., 1997, с. 172).

Граматичне значення дії складається з:

- ***опису дій людини*:** *Утомившись, лягав [Іван] десь під сіном,..* (Коцюбинський, 1955, с. 307); *Lord Henry smiled and picked flower from the grass* (Wilde, 1990, c. 2)
- ***переміщення предметів та істот*:** *Вівці ледве ходили, важкі, повні водою, як губка* (Коцюбинський, 2020, с. 323); *They went, shutting the door, and locking it behind them.* (Bronte, 2016, c. 16)
- ***процеси мовлення*:** *Товариш говорив щось нервово* (Коцюбинський, 1955, 209); *"I do not cough for my own amusement," replied Kitty fretfully"* (Austen, 2007, c. 3)

- ***процеси мислення*:** *Це ж, думаю, Палажка ходить до моєї криниці по воду* (Нечуй-Левицький, 1977, с. 13); *“ I suppose you think that’s very foolish?”* (Wilde, 1990, с. 2)
- ***опис стану предмету:*** *Коло хат зеленіють старі садки* (Нечуй-Левицький, 1984, с. 1); *In the centre of the room stood a portrait of an extraordinary beautiful young man* (Wilde, 1990, с. 1).

Кількість граматичних категорій в порівнюваних мовах відрізняється категорією роду в українській мові, яка вживається лише з відмінюваними формами дієслова минулого часу (Karamysheva, 2012, с. 133). Спільних граматичних категорій дієслова в англійській та українській – 6, вони реалізуються за допомогою синтетичних та аналітичних засобів (Гладуш, Павлюк, 2019, с. 55).

- ***Категорія виду***

Доконаний вид виражає ознаку неподільної цілісності, а недоконаний – нецілісності стану чи дії (Вихованець, Городенська, 2004, с. 224). Для вираження доконаності та недоконаності в українській мові використовується своя система морфологічних засобів. На відміну від української, в англійській ця категорія характеризується як та, що передає спосіб, характер протікання дії в часі. Отже, категорія виду в сучасних англійській та українській мовах не має прямої відповідності (Pavlyuk, 2010, с. 33).

- ***Категорія часу***

Категорія часу – це граматична категорія, що виражає час, коли дія відбулася або стан виражений дієсловом. В сучасній українській мові форма дієслова або співпадає з моментом мовлення (теперішній час), або передує моменту мовлення (минулий час), або описує дію, що відбувалася вже після моменту мовлення (майбутній час) (Pavlyuk, 2010, с. 31). Також варто зазначити, що інколи в українській мові зустрічається аналітичний давньоминулий час, що утворюється за допомогою допоміжного дієслова “бути” та форм синтетичного минулого. Наприклад: “*... знаходить вербову сопілку, що був кинув…”* (Українка, 1950, с. 133). Англійська мова також

характеризується наявністю трьох часів, кожен з яких може бути простого та тривалого виду (Pavlyuk, 2010, с. 32).

- ***Категорія стану***

Категорія стану виражає відношення дії до її суб'єкта, який творить дію, і до об'єкта, на який ця дія спрямована. Розрізняють два стани дієслова-активний і пасивний. Активний стан є характерним для усіх дієслів і означає дію, спрямовану від діяча на прямий об'єкт. Дієслова пасивного стану означають дію, спрямовану на суб'єкт. В українській мові пасивний стан передається аналітичним (дієслово "бути" та пасивний дієприкметник) та синтетичним шляхом (постфікс -*ся*). Пасивний стан в англійській мові можна утворити лише аналітично (дієслово *to be* та *participle II*) (Гладуш, Павлюк, 2019, с. 56).

- ***Категорія способу***

Категорія способу дієслів – це граматична категорія, що виражає відношення дії до дійсності (Караман, Караман, Плющ, 2011, с. 262). Існує три способи дієслів: дійсний, наказовий та умовний. Дійсний спосіб означає реальну дію, а його вживання для обох мов є ізоморфним. Наказовий спосіб виражає прохання, побажання, спонукання або наказ (Караман, Караман, Плющ, 2011, с. 262). Умовний спосіб виражає дію не реальну, а тільки бажану або можливу за певних умов. В українській мові форми умовного способу творяться за допомогою частки *би (б)* (Караман, Караман, Плющ, 2011, с. 263). Умовний спосіб в англійській мові має більшу різновидність. В залежності від контексту ситуації дієслово *"come"* в умовному способі може набувати таких форм, як: *come, would come, would be coming, would have come, should come, should be coming, should have come* (Лещенко, 2023, с. 42).

- ***Категорія особи***

Категорія особи виражає відношення дії до суб'єкта (або діяча) з погляду того, хто говорить (Караман, Караман, Плющ, 2011, с. 267). В порівнюваних мовах вирізняють три особи: першу, другу та третю.

- ***Категорія числа***

Граматична категорія числа в українській мові виражається в теперішньому та майбутньому часі. Ця категорія виражається за допомогою особових закінчень дієслів, в той час як в англійській мові саме допоміжні дієслова і є вираженням цієї категорії.

Висновки до Розділу 1

Типологічна класифікація мов базується на виявленні подібностей та відмінностей будов мов. Виділяють різні класифікації мов. За морфологічною класифікацією мови поділяються на ізолятивні, аглютинативні, флективні та інкорпоруючі (полісинтетичні). Ґрунтуючись на фонологічній класифікації мови бувають консонантні та вокативні. Лінгвісти поділяють синтаксичну класифікацію зважаючи на тип словотвору та відношення між підметом та присудком у реченнях. Відповідно до типу словотвору виокремлюють синтетичні та аналітичні мови. Відносно відношень між граматичною основою речення виділяють номінативні, ергативні та пасивні мови.

Граматичною категорією називають систему граматичних величин, що протиставляються одна одній. Граматичні категорії можуть виражатися синтетичним шляхом, тобто змінюючи форму самого слова або аналітичним за допомогою службових слів та прийменників.

Дієслово – це самостійна частина мови, що означає дію та здебільшого функціонує в реченні як присудок. Граматичне значення дії складається з опису дій людини, переміщення предметів та істот, процесів мовлення та мислення, а також опису стану предмету. В порівнюваних мовах дієслово має 6 спільних граматичних категорій, а саме категорію виду, часу, стану, способу, особи та числа.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СЕМАНТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

2.1. Семантичні класи дієслів та їх вплив на структурування англійських та українських речень

2.1.1. Перехідні та неперехідні дієслова. Дієслово, що означає дію, яке має додаток, прямий чи непрямий, називається **перехідним**, а дієслово, що означає дію, але не має додатка, називається **неперехідним** дієсловом (Fiktorius, 2019, с. 62). Як вже вище було зазначено, перехідність в англійській мові характеризується наявністю додатків. Граматичний термін додаток виражається іменником, займенником або іменним словосполученням, на які впливає дія дієслова в даному реченні. Без прямого додатку перехідні дієслова в реченні не мають сенсу (Fiktorius, 2019, с. 62). В реченні *"They sat on the Terrace and many of the fishermen made fun of the old man and he was noteangry"* (Hemingway, 1952, с. 3) дієслово *"sat"* є перехідним, так як без додатку *"the Terrace"* речення набуває зовсім іншого значення.

Особливістю англійських неперехідних дієслів є відсутність прямого додатку, тобто в реченні немає жодного слова, яке б вказувало на те, хто або що отримує дію. Наприклад: *"It's a swell suite," whispered Jordan respectfully, and every one laughed"* (Fitzgerald, 1925, с. 95). У цьому реченні дієслово дії *"laughed"* є неперехідним, так як немає прямого додатка.

В українській мові перехідні та неперехідні дієслова характеризуються їхньою здатністю керувати іменниками у знахідному відмінку. Дієслова, що означають дію *(гріти, робити, читати, писати, виховувати),* здебільшого перехідні; дієслова, що означають стан *(горіти,*

тліти, горювати, спати, стояти), як правило, неперехідні (Безпояско, Городенська, Русанівський, 1993, с. 233).

Перехідні та неперехідні слова в українській мові характеризуються певними афіксами. Більшість дієслів з постфіксом *-ся* вважаються неперехідними. Наприклад: *"Одягався [Григорій] охайно, був незмінно пристойний і зосереджений і завжди про щось, здавалось нам, думав"* (Довженко, 1958, с. 66). Суфікси *-ну, -а, -і* також свідчать про неперехідність у дієслів (Безпояско, Городенська, Русанівський, 1993, с. 233). Наприклад: *"Опісля, як було побачить [Павло] тую дівчину, біліє, тікає геть"* (Вовчок, 1955, с. 179). Перехідність у дієслів виражається суфіксами *-и* та *-ува* та їх похідними. (Безпояско, Городенська, Русанівський, 1993, с. 234). Наприклад: *"Той легкий дим.. п'є кров з лиця і гасить людський погляд, обличчя білить і чорнить одежу"* (Леся Українка, 2021, с. 236).

Таким чином, ми можемо дійти до висновку, що використання перехідних та неперехідних дієслів англійської та української мов та їх вплив на структурування речень залежить ще від типу мови, беручи до уваги, що англійська є переважно аналітичною мовою, а українська – синтетичною (перехідні слова утворюються не лише через наявність додатку, а ще відбуваються певні зміни у формі самого дієслова).

2.1.2. Змістовні, допоміжні та модальні дієслова. Змістовні дієслова в обох порівнюваних мовах позначають дію або стан та мають певне значення. Наприклад: *"Jem thought about it for three days"* (Lee, 2015, с. 13); *"Люди не сплять, хоч пора б вже їм спати"* (Коцюбинський, 1955, с. 67).

В англійській мові допоміжними словами є: *to be, to do, to have, shall/will*. Вони вживаються у відповідних особових та часових формах для вираження категоріальних значень дієслова, таких як (Корунець, 2003, с. 239):

- **тривалий аспект, тобто теперішній, минулий та майбутній тривалий часи:** *"Jo was discovering a live hero, who interested her in spite of many human imperfections"* (Alcott, 2007, с. 488).

- **питальні, заперечні або майбутні часові форми групи Indefinite:** *“I don’t think it’s fair for some girls to have plenty of pretty things…”* (Alcott, 2007, с. 3).
- **наказовий спосіб та спонукальні речення:** *“Don’t use such dreadful expressions…”* (Alcott, 2007, с. 61).
- **форми доконаного виду дієслова:** *“You have done a great deal for your country, sir…”* (Alcott, 2007, с. 61).
- **умовний спосіб дієслова:** *“Beth, if you don’t keep these horrid cats down cellar I’ll have them drowned…”* (Alcott, 2007, с. 49).

В українській мові є лише одне допоміжне дієслово – бути. Воно є багатофункціональним і використовується для утворення деяких категоріальних значень, таких як (Корунець, 2003, с. 239):

- **пасивний стан:** *“На Монастирській слибідці без суду, без слідства, за саму лише підозру в зв'язках з більшовицьким підпіллям було розстріляно групу старих матросів та робітників”* (Гончар, 1987, с. 35).
- **аналітична форма майбутнього часу:** *“Україно! Доки жити буду дотi відкриватиму тебе”* (Симоненко, 2019, с. 123).
- **деякі форми умовного способу:** *“Пронести ось це наше почуття, це розуміння життя через все, все, що б там не було...”* (Довженко, 1958, с. 436).
- **давноминулий час:** *“… знаходить вербову сопілку, що був кинув, бере її до рук і йде по білій галяві до берези”* (Українка, 1950, с. 133).

Модальні дієслова мають значення, подібне до допоміжних. В англійській мові вони поділяються на три групи відповідно їхнього основного смислу, зокрема (Someya, 2010, с. 3):

- **модальні дієслова, що виражають можливість** *(can, may, might, could)*

- **модальні дієслова обов'язку і необхідності** *(need, ought, should, must, have to)*
- **предикативні модальні дієслова** *(will, would, shall).*

На відміну від англійської, модальність в українській мові переважно виражається окремими синтаксичними та лексичними засобами. Кількість та різноманітність таких дієслів в англійській мові перевищує кількість їх відповідників в українській. Проте, все ж таки до модальних дієслів в українській мові можна віднести: *вміти, могти, мусити, слід/треба, мати, сміти, потребувати* (Корунець, 2003, с. 239).

2.1.3. Статичні та динамічні дієслова. Дієслова англійської мови поділяють на дві групи: статичні та динамічні. **Статичними** називають ті дієслова, які виражають якийсь абстрактний стан особи, а не дію, яку ми можемо побачити. Зазвичай ці дієслова можна поділити на такі групи, як:

- ***дієслова фізичного сприйняття*** *(feel, smell, hear, see, etc.)*
- ***дієслова, що передають емоційний стан*** *(love, like, hate, adore, forgive, etc.)*
- ***дієслова, що виражають бажання*** *(want, wish, etc.)*
- ***дієслова, що позначають когнітивну діяльність*** *(think, believe, mean, understand, doubt, etc.)*
- ***дієслова, що позначають відношення до чогось*** *(be, consist, own, owe, possess, etc.)*

Статичні дієслова не передають та не описують дії, що відбуваються в даний момент, а тому і не можуть використовуватися у часах групи Continuous та Perfect Continuous. Також статичні дієслова не використовують у наказовому способі, тобто ми можемо сказати *"Read that book!"*, але речення *"Understand that sentence!"* не буде мати сенсу.

Динамічні дієслова – це дієслова, що вказують на дію та процес, але не передають стан. В англійській мові ці дієслова можуть використовуватися

у тривалих часах групи Continuous і Perfect Continuous. Наприклад: *“Besides I believe it is a sin”* (Hemingway, 1952, с. 39).

В українській мові основним вираженням статики чи динаміки є дієслово. Серед просторових дієслів виділяють: власне локативні *(бути, перебувати)*, процесу *(лежати, стояти)* та акціональні *(відвезти, повезти)*. Локативні дієслова поділяють на дві великі групи: 1) дієслова, що передають статичні відношення; 2) дієслова, що передають динамічні відношення, тобто рух (Бачишина, 2016, с. 59). Ольга Бачишина зазначає, що саме дієслово несе головне семантичне навантаження, тобто воно є провідним категорійним засобом передачі статики та динаміки, а на місце чи напрямок цієї дії вказує прислівник чи прийменниково-відмінкова форма (Бачишина, 2016, с. 60).

2.1.4. Особові та неособові дієслова. Дієслівні форми в обох порівнюваних мовах поділяються на особові та неособові. Особове значення у дієсловах є граматичним відношенням до особи. В українській мові до особових дієслів можна віднести форми теперішнього та майбутнього часів дійсного способу, форми наказового способу, минулого часу та умовного способу. Особові форми українських дієслів утворюють три парадигми дієвідмінювання: теперішнього – майбутнього часів дійсного способу**,** наказового способу, минулого часу та умовного способу.

Перша парадигма утворюється за допомогою протиставлень 1-ї, 2-ї і 3-ї особи в однині та множині.

І дієвідміна:

Однина:

- 1-ша ос. допоможу
- 2-га ос. допоможеш
- 3-тя ос. допоможе

Множина:

- 1-ша ос. допоможемо
- 2-га ос. допоможете

- 3-тя ос. допоможуть

II дієвідміна:

Однина:

- 1-ша ос. стою
- 2-га ос. стоїш
- 3-тя ос. стоїть

Множина:

- 1-ша ос. стоїмо
- 2-га ос. стоїте
- 3-тя ос. стоять

Складна і складена форми майбутнього часу утворюються по принципу 1-ої парадигми *(буду співати, будеш співати, буде співати, будемо співати, будете співати, будуть співати)*. Парадигма наказового способу утворюється за допомогою протиставлення трьох осіб в однині та множині, але особові флексії виступають тільки в трьох формах: 2-ї особи однини, 1-ї та 2-ї особи множини *(малюй, малюймо, малюйте)*. У третій ж особі однини та множини значення особи виражається флексіями, що виступають у формах теперішнього –майбутнього часу *(нехай прочитає, нехай прочитають)*.

В основі третьої парадигми, тобто парадигми минулого часу є розрізнення за родами і числом. В минулому часі та умовному часі відношення до особи передається синтаксично. Наприклад: *йшов, йшла, йшло, йшли*.

Особовими дієсловами в англійській мові вважаються ті, що змінюють свою форму відповідно часу, числа та особи підмета. Наприклад, у реченні *"They are moving out too fast and too far."* (Hemingway, 1952, с. 12) дієслово "*move"* є особовим, так як змінює свою форму, узгоджуючись з підметом.

Неособові дієслова української мови включають в себе інфінітив, дієприкметник та дієприслівник, а в англійській мові – це інфінітив, дієприкметник та герундій, тобто форми тих дієслів, що не змінюють час, число та особу в залежності від підмета. Горпинич В. О. характеризує

інфінітив як неозначену, безособову та нефінітивну форму дієслова, що вказує на дію або непроцесуальний стан, незалежний від дійсності, часу, особи, числа. У реченні може бути будь-яким членом та утворюється за допомогою додавання суфіксів *-ти, -ть* (Горпинич, 2004, с. 164). В англійській мові інфінітив має таке саме значення, що і в українській та завжди виділяється *"to" (to read, to be seen, to be playing)*. Категоріальні значення інфінітива в порівнюваних мовах є аломорфними, так як в українській не має форми пасивного інфінітиву доконаного стану.

Дієприкметник є невідмінюваною формою дієслова, що передає дію чи стан як динамічну ознаку предмета, що виявляється в категоріях виду та стану (Плющ, Бевзенюк, Грипас, 1994, с. 283). Дієприкметники поділяються на активні та пасивні. Активні утворюються від неперехідних дієслів (інколи від перехідних). А пасивні, в свою чергу – тільки від неперехідних. Наприклад: *"Посеред двору на сіні, на килимі, укритий баранячим кожухом, хропів Тарас"* (Довженко, 1958, с. 222). Функції дієприкметника в порівнюваних мовах є ізоморфними, хоча варто зазначити, що, на відміну від англійської, в українській дієприкметники мають рід, число та відмінок. Аломорфізм також спостерігається в категоріальних значеннях дієприкметника в порівнюваних мовах, тому що в українській не має дієприкметників активного та пасивного стану доконаного виду, що є властивими для англійської мови.

Лінгвісти описують **дієприслівник**, як незмінювану форму дієслова, яка, вказує на додаткову дію, пояснюючи присудок в реченні (Плющ, Бевзенюк, Грипас, 1994, с. 287). Вони завжди означають додаткову дію і в реченні, як і прислівники, є обставинами, а ще означають вид та стан. Дієприслівники бувають недоконаного та доконаного виду. Дієприслівники недоконаного виду утворюються за допомогою додавання суфіксів *-учи (-ючи)* першої дієвідміни та *-ачи (-ячи)* другої до основи теперішнього часу. Наприклад: *"Бачачи, що подорожні, очевидно, не тутешні і справді нічого не розуміють, селяни враз заговорили"* (Смолич, 1956, с. 54). В минулому часі дієприслівники утворюються за допомогою додавання суфіксів *-ши і -вши* до

основи інфінітива дієслів доконаного та недоконаного видів. Наприклад: *“Відтоді, як Сашко Литвиненко, закінчивши школу, став працювати ось тут радистом на колгоспному радіовузлі, ця радіорубка стала для Віталія його другою домівкою”* (Гончар, 2021, с. 41).

Герундій та дієприслівник неможливо порівняти. В англійській мові герундій має дієслівні та іменникові риси, перші ж стосуються часу та способу *(telling-being told, told-having been told),* а також може набувати значення додатка. В реченні він може бути підметом, присудком, частиною присудка, означенням та обставиною способу дії. Наприклад: *“Elizabeth, having rather expected to affront him, was amazed at his gallantry…”* (Austen, 2007, с. 36).

2.2. Базові моделі речень в сучасних англійській та українській мовах

2.2.1. Речення з неінвертованим порядком слів (SVO). У зв’язку з тим, що англійська мова є аналітичною, в ній зберігається переважно фіксований порядок слів. Зміни в порядку слів або в структурі речення можуть вплинути на значення самого речення. Неінвертований порядок слів в англійській мові вживаються набагато частіше, ніж в українській. Це ще пов’язано з тим, що в українській мові немає суворих обмежень щодо послідовності слів в реченні.

Прямий порядок слів у реченні в англійській мові характеризується тим, що підмет завжди розташовується перед присудком. Після присудку стоїть додаток, а потім обставина. Означення може займати різні місця в реченні. Наприклад, речення *“The girls stared at their father”* (Austen, 2007, с. 4) має неінвертований порядок слів, так як *“the girls”* є підметом і розташовується на першому місці в реченні, *“stared”* є присудком та *“their father”* – додаток.

Неінвертований порядок слів в українські мові передбачає, що підмет розташовується в препозиції до присудка. Присудок відповідно – після

підмета. Наприклад: *“Він почув гордість, самоповагу, наче не панич Льольо, а сам він оживить мертві стіни сахарні [цукроварні]”* (Коцюбинський, 1955, с. 36). Щодо додатка, то він стоїть перед словом, яке ним керує. Наприклад: *“Ти знайшов собі дорогу, ти знайшов собі мету”* (Франко, 1954, с. 360). Узгоджене означення знаходиться перед означуваним словом при неінвертованому порядку слів, а неузгоджене – після. Наприклад: *“Спокійне повітря відпочиває недовго”* (Юрій Яновський, 2020, с. 50). Розташування обставини у реченні залежить від їх способу вираження та значення. Для обставин способу дії, міри і ступеня, місця і часу є властивим займати препозитивну присудку позицію, коли обставини причини і мети зазвичай вживаються після присудка (Шульжук, 2004, с. 178-180). Наприклад у реченні *“Вона вражено подивилася на юнака”* обставина міри і ступеня розташована перед присудком.

2.2.2. Речення з інвертованим порядком слів (OVS). Незважаючи на те, що англійська мова має більш жорсткий порядок слів у реченні, все ж таки певна рухомість дозволяється. Зазвичай це використовується для того, щоб виділити слово або привернути увагу до нього. Речення з інвертованим порядком слів або інверсія підпорядковується певним правилам, тобто зміни в порядку слів обмежені. В англійській мові виділяють наступні види інверсії: повну та часткову. Явище, коли весь присудок стоїть перед підметом називають повною інверсією, а коли лише частина (допоміжне дієслово), то це часткова інверсія. Наприклад: *“Happy may you be!”* (Пікуш, 2017, с. 22). Лінгвісти також поділяють речення з інвертованим порядком слів на граматичні та стилістичні.

Виділяють наступні пункти граматичного значення речень з інвертованим порядком слів (Шуляренко, 2020, с. 293):

1. Часткова інверсія в питаннях: *I am sorry to hear that; but why did not you tell me that before?* (Austen, 2007, с. 4).

2. В умовних реченнях без сполучника if для вираження умовності. Зазвичай у таких реченнях використовується саме часткова інверсія: *Were I there I should be very happy.*
3. Інвертований порядок слів у реченнях, котрі починаються з уточнювального слова, обмежувальної або негативної частки, прислівника або сполучників: *hardly, no sooner, only, seldom, never*. Наприклад: *"Never have I had such a strong fish nor one who acted so strangely"* (Hemingway, 1952, с. 17).
4. Також при зворотному порядку слів основна частина присудка переноситься на перше місце в реченні. Виноситися може предикативний член або придієслівний прислівник. Наприклад: *"Bright and sunny was the morning"*.
5. Інверсія у реченнях, які починаються з поширеного обставинного виразу: *"Yesterday morning, I felt a little under the weather"*.
6. Інвертований порядок слів у реченні, що починається з усталених виразів, наприклад *there is / there are*: *"I think so. And <u>there are</u> many tricks"* (Hemingway, 1952, с. 3).
7. Локальна інверсія. Присудок стоїть перед підметом, коли обставина місця знаходиться на початку речення: *One morning, soon after their arrival, as she was sitting with her two elder sisters, she said to Elizabeth…* (Austen, 2007, с. 221)
8. Інверсія також може вживатися для того, щоб уникнути дисбалансу в реченні, наприклад коли присудок складений підмет виражається складною конструкцією.
9. Важливо зазначити ще речення із зворотнім порядком слів, котрі характеризуються сильним емоційним забарвленням. Інвертований порядок слів тут пов'язаний з категорією способу: *"<u>Don't use</u> such dreadful expressions…"* (Alcott, 2007, с. 61).

В українській мові слова в реченнях можуть бути переміщені не змінюючи їхньої синтаксичної функції (Шульжук, 2004, с. 176). Наприклад, у

реченні *“Настала осінь з вітрами холодними, з дощами дрібними”* (Леся Українка, 2023, с. 483) можемо зробити наступні перестановки слів без зміни їхніх синтаксичних функцій: *З вітрами холодними, з дощами дрібними настала осінь; Осінь настала з вітрами холодними, з дощами дрібними; З дощами дрібними, з вітрами холодними настала осінь; З холодними дощами, з дрібними дощами настала осінь. Звичайно, що не всі перестановки слів можливі, проте порядок слів в українській мові доволі вільний.*

В українській мові при зворотному порядку слів підмет стоїть після присудка. Це характерно, якщо в реченні наявна пряма мова, а також в різних описах та якщо на початку речення наявні обставинні члени. Наприклад: *“Панство гадає, що йому конче треба поцілувати ікону?”* (Загребельний, 2024, с. 83). Інверсія присудка часто використовується у художній літературі як стилістичний засіб. Додатки в реченнях з інвертований порядком слів зазвичай наявні в творах художньої літератури та в публіцистичному стилі. Наприклад: *“Повечорів мій день, туман поле ясне укриває, хвиля хвилю з-за Десни доганяє”* (Довженко, 1958, с. 7). При зворотному порядку слів узгоджені означення стоять після означуваного слова. Важливо також зазначити, що інверсія узгоджених та неузгоджених означень використовується задля передачі стилістичного забарвлення. Наприклад: *“Одкрили зорі золотої ворота ми в битві за щастя своє”* (Сосюра, 1947, с. 97). В українській мові, в обох інвертованому та неінвертованому реченнях обставина може займати різні позиції (Шульжук, 2004, с. 178-180).

Висновки до Розділу 2

Всі дієслова в порівнюваних мовах можна поділити на семантичні класи, а саме на перехідні, неперехідні, змістовні, допоміжні та модальні, статичні та динамічні, особові та неособові. Перехідні та неперехідні дієслова означають дію. Основною їхньою відмінністю є наявність прямого чи непрямого додатку у перших. В українській мові ця граматична категорія також може виражатися синтетично, а саме за допомогою афіксів.

Змістовними дієсловами у порівнюваних мовах називають ті, що мають певне значення та позначають стан та дію. В обох порівнюваних мовах допоміжні дієслова є багатофункціональними, а схожими до них є модальні. Кількість модальних дієслів в англійській мові значно перевищує їх відповідники в українській. Статичні дієслова англійської на противагу динамічним виражають певний абстрактний стан особи, а не дію. Вони не використовуються у часах групи Continuous та Perfect Continuous, а також у наказовому способі. Вираження статики та динаміки в українській мові дещо відрізняється, тобто воно не впливає на використання дієслова у певних часових категоріях, а просто передає рух.

Форми теперішнього та майбутнього часів, наказового способу, минулого часу та умовного способу є особовими в українській. В порівнюваній мові ж особовими дієсловами вважаються ті, форма яких змінюється в залежності від часу, числа та особи підмета. Неособові дієслова в обох мовах мають ряд подібних та відмінних рис. Значення інфінітиву в англійській та українській ідентичне. Функції дієприкметника є ізоморфними, хоча наявні також певні аломорфні риси, наприклад рід, число і відмінок в українській та активний і пасивний стан доконаного виду в англійській мові. Герундій та дієприслівник не можуть бути порівняними, оскільки не мають жодних спільних рис.

Базові моделі речень в сучасних порівнюваних мовах мають ряд аломорфних та ізоморфних ознак. Це пов’язано ще з тим, що в англійській мові зберігається фіксований порядок, тоді як в українській мові немає суворих обмежень щодо розташування слів у реченні.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ПРАГМАТИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНИХ АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

3.1. Прагматичні властивості модальних дієслів та вираження модальності в англійській та українській мовах. Модальні дієслова в порівнюваних мовах – це один з найважчих засобів вираження модальності. Вони передають два значення: об'єктивної (деонтичної) та суб'єктивної (епістемічної) модальності. Саме епістемічна модальність стала предметом багатьох лінгвістичних досліджень. Вона передає ставлення мовця до того, що відбулося, відбувається чи буде відбуватися, без урахування об'єктивних аспектів. Цей вид модальності поділяють на суб'єктивний та об'єктивний підвиди (Латик, 2010, с. 1). Деонтична, тобто об'єктивна модальність базується на необхідності або можливості дій, котрі виконують "морально відповідальні" учасники ситуації. (Латик, 2010, с. 3). Наприклад: *"She did not know what she would have to do…"* (Bronte, 2008, с. 112).

Прагматичний смисл того чи іншого модального дієслова – це одна із закріплених за ним можливих значень, що змінюється під час комунікації (Латик, 2010, с. 3). Наприклад, у діалогічному дискурсі модальні дієслова використовуються не тільки для того, щоб вказати на можливість чи необхідність, але й для передачі мовця до сказаного до теми (серйозного, глузливого, формального тощо).

Важливо також додати, що часте використання модальних дієслів в англійській мові стало причиною їх входження до сталих виразів. Такі вирази можна умовно поділити на три групи. В першій групі переважають вирази із модальним дієсловом *may* (Латик, 2010, с. 5). Інколи їх значення в розмові сильно відрізняється від логічного. До таких виразів можна віднести цитату американського журналіста Дена Гарріса: *"May you be happy. May you be safe and protected from harm. May you be healthy and strong. May you live with ease"*.

В другій групі переважають сталі вирази, в яких модальні дієслова передають прагматичні відтінки іронії, такту, сарказму. Ця група відрізняється від першої тим, що, незважаючи на те, що модальні дієслова майже втратили смислові відтінки можливості чи необхідності, їхнє основне значення все ж таки може відстежуватися. Третя група складається з фразеологізмів, в яких модальні дієслова вживаються в одному значенні. Прикладом слугують слова з пісні "Why" Енні Ленокс *"How many times do I have to try to tell you?"*.

Кількість модальних дієслів та їх відповідників в українській, порівнюючи з англійською, набагато менша. Зважаючи на прагматичний аспект мовознавці серед модальних дієслів виділяють (Вольська, 2009, с. 3): 1) з різними відтінками волевиявлення (бажати, воліти, вирішити): *"Він вирішив більше погляду їй не подарувати, думкою за неї більше не згадати"* (Вовчок, 1935, с. 174); 2) зі значенням суб'єктивно емоційної оцінки (любити, боятися): *"Я страшенно люблю читати, - казав я, - різні книжки"* (Яновський, 2020, с. 15); 3) модальні дієслова зі значенням міри звичайності дії (навчитися та ін.): *"Я розповідала йому.. про те, як я навчалась співати циганські романси і танцювати на столі"* (Українка, 1952, с. 707); 4) дієслівні фразеологічні сполуки на основі дієслова мати: *"Я збираюся до Криворівні, але чи не стане що на перешкоді, не маю певності"* (Коцюбинський, 1956, с. 432).

Таким чином, модальність та модальні дієслова в порівнюваних мовах використовуються для передачі відношення мовця до сказаного, передачі наміру та волевиявлення. Важливо також зазначити, що саме за допомогою таких дієслів передаються прагматичні відтінки сказаного, наприклад сарказм або іронія.

3.2. Вираження ввічливості за допомогою дієслів в українській та англійській мовах. В сучасній англійській мові для передачі ввічливості використовують різні засоби. До них можна віднести модальні фрази, форму розділового питання, ступеневі прислівники, модальні дієслова, модальні

частки та мовні звороти. Проте, в цій темі ми розглянемо саме конструкції вираження ввічливості, які стосуються дієслів.

Модальні фрази використовують роль головного речення, за яким наступне речення є підрядним пояснювального виду, або ж роль ввідної конструкції, ввідного члена речення в середній або кінцевій позиції. (Господаренко, 2013, с. 125) До цієї групи можна віднести дієслова мисленнєвої діяльності *(think, believe, consider, suppose),* дієслівно-іменні конструкції *(I fear, I am afraid)* та сталі вирази *(I must confess, I dare say).* Наприклад: *"I am afraid there is no chance of it"* (Austen, 2007, с. 24).

Розділові питання також відносять до засобів ввічливості. Їх використовують у висловлюваннях, щоб зробити їх менш прямими. Наприклад: *"The country is a vast deal pleasanter, is it not, Mr. Bingley?"* (Austen, 2007, с. 29).

Модальні дієслова є однією з чи не найбільших груп для вираження ввічливості та пом'якшення висловлювань. Сюди можна віднести модальні дієслова *can / could, should, must, may / might* (Господаренко, 2013, с. 126). *Must* виражає логічний умовивід, заснований на конкретних фактах. Наприклад: *"…though I must throw in a good word for my little Lizzy"* (Austen, 1813, с. 2). *Should* часто використовують для передачі припущення в реченнях. Наприклад: *"I should imagine not"* (Austen, 2007, с. 18). *May* використовуємо в проханнях, чекаючи на дозвіл, в той час коли модальне дієслово *might* може передавати або легке роздратування або прохання у ввічливій формі. Наприклад: *" That may be so, but at least it is not so superficial as thought is.?"* (Wilde, 1990, с. 18).

Українська мова також налічує безліч засобів вираження ввічливості. Категорія способу допомагає виразити відношення до ситуації в процесі комунікації між співрозмовниками. Дієслова умовного способу використовують для пом'якшення висловлювання (Болотнікова, 2018, с. 11). Наприклад: *"А я, бач, і прийшов попрохати, чи не позичив би ти мені катеринку?.."* (Коцюбинський, 1955, с. 106). А наказовий спосіб застосовують

при запрошеннях чи пропозиціях щось робити, він виконує своєрідну функцію тиску або спонукає до дії. Наприклад: *“Дозвольте Вас запросити!”*. Спонукальний спосіб в діалогічному дискурсі передає натяк на дію, що може відбутися тільки у разі бажання адресата (Болотнікова, 2018, с. 11). Наприклад: *“Вам би прогулятися”*. Бажальний спосіб навпаки представляє дію, яку мовець сам виявив намір здійснити (Болотнікова, 2018, с. 11). Наприклад: *“Прогулятися б”*.

Категорія виду використовується в категорії ввічливості, як засіб скорочення дистанції між співрозмовниками. Дієслова недоконаного виду виконують стратегії позитивної ввічливості, а доконаного – негативної (Болотнікова, 2018, с. 7). Наприклад: *“Сідайте, кумо, сідайте, свахо!”* (Старицький, 1984, с. 35) є прикладом використання дієслова недоконаного виду. Це речення виражає неформальну обстановку та є прикладом позитивної ввічливості.

Важливо зазначити, що на вираження ввічливості в українській мові також впливає категорія часу. Саме теперішній час використовується у більшості ввічливих виразах. В процесі комунікації фрази в теперішньому часі можуть стосуватися минулих або майбутніх подій (Болотнікова, 2018, с. 13). Наприклад: *“Дякую вам за все”*.

3.3. Вживання дієслів у ідіоматичних виразах в українській та англійській мовах. В порівнюваних мовах існують як фразеологічні вирази, так і ідіоми. Лінгвісти описують **ідіоми**, як ті, що позначають особливі вирази певної мови, цілісні за своїм уживанням та змістом, їх важко відтворити іншою мовою, а для перекладу потрібно знайти відповідник із схожим стилістичним відтінком (Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 134). Наприклад: *коли рак на горі свисне, як у сорочці народився, to be under the weather, to rain cats and dogs*.

Фразеологізми є звичайними словосполученнями, що розкладаються за змістом, але утвердилися в мові як широко цитований матеріал (Мойсієнко,

Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 135). Вони поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності, фразеологічні сполучення.

Фразеологічне зрощення визначають як семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не виникає зі значень її складових частин (Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 135): *собаку з'їсти, to be all thumbs*. Наприклад: *"Юруш вернувся до батьків, нічого не робив, все спав та байдики бив"* (Нечуй-Левицький, 1984, с. 4); *"And 'live off the fat of the land', Lennie shouted"* (Steinbeck, 2000, с. 16).

Фразеологічні єдності – це, як і фразеологічні зрощення семантично неподільні одиниці, але вони вмотивовані значеннями їх складових (Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 135): *тримати камінь за пазухою, замилювати очі, to burn bridges, to throw dust into smb*. Наприклад: *"Нічого не мушу і пальцем, знай, не рушу "* (Леся Українка, 2021, с. 300). Яскравим прикладом застосування фразеологічних єдностей у телевізійному дискурсі є гра під назвою *"Spill the tea"* американської ведучої ток-шоу Еллен Дедженерес.

Фразеологічними сполученнями називають семантично подільні звороти, які характеризуються наявністю стрижневого слова (Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 135): *брати участь, вжити заходів, a bosom friend*. Наприклад: *"...for Miss Helstone was slow to make friends"* (Bronte, 2008, с. 81) *"Майор сам брав участь у штурмі висоти, і його легко поранило"* (Гончар, 1962, с. 42)

Лінгвісти також вирізняють **фразеологічні вирази**, тобто стійкі за складом і вживанням фразеологічні словосполучення, які не тільки семантично подільні, але й мають цілком вільне значення (Мойсієнко, Бас-Кононенко, Бондаренко та ін., 2010, с. 136): *дівка не без щастя, козак не без долі; бідний, як церковна миша, easier said than done*. Наприклад: *"І чужому научайтесь, й свого не цурайтесь"* (Шевченко, 2001, с. 97); *"Still waters run deep"* (латинське прислів'я).

Фразеологізми та ідіоматичні вирази використовують для надання мовленню або письму експресивного забарвлення. Залежно від експресивно-стилістичних властивостей вони поділяються на наступні групи: міжстильові фразеологічні звороти; розмовні побутові фразеологічні звороти; книжкові фразеологічні звороти; фразеологізми – архаїзми та історизми. Наприклад: *to bell the cat, sword of Damocles*.

Коли йдеться про вживання фразеологічних виразів прагматичний аспект є найголовнішим, оскільки саме це реалізує та показує співрозмовникам наміри мовця, що є надзвичайно важливим. Ідіоматичні вирази широко використовуються в різних дискурсах, особливо в художній літературі, бо це додає виразності мові. Проте важливо також пам’ятати про мовні та позамовні чинники (Матвієнків, 2021, с. 76). Це стосується людей, що належать до різних мовних колективів. Матвієнків О. С. зазначає, що саме мовець відіграє формує прагматичний аспект сказаного. Основним завданням є не тільки передати сенс, а ще й сформувати реакцію та особисту думку щодо сказаного, що стає можливим тільки після застосування принципів оптимального декодування інформації.

Висновки до Розділу 3

В сучасних англійській та українській мовах модальні дієслова та модальність в цілому передають не тільки смислове значення, а ще й допомагають виразити ставлення мовця до певної ситуації, сказаного та до інших учасників співрозмови. Постійне використання модальних дієслів англійської мови спричинило їх входження до сталих виразів, які умовно можна поділити на три групи: з модальним дієсловом may, модальні дієслова, що виражають іронію, такт і сарказм та фразеологізми, в яких модальні дієслова передають своє основне значення. Модальні дієслова української мови за прагматичним аспектом також можна поділити на кілька груп. Вони

передають волевиявлення, емоційну оцінку, міру звичайності дії та входять до складу певних фразеологічних сполук.

Для передачі ввічливості в порівнюваних мовах використовують різноманітні засоби. До таких конструкцій в англійській можна віднести модальні фрази, дієслова мисленнєвої діяльності, сталі вирази, розділові питання та модальні дієслова. Всі ці дієслівні вирази використовуються для пом’якшення висловлювань та для того, щоб зробити їх менш прямими. В українській мові категорію ввічливості передають дієслова доконаного та недоконаного виду, уживання давального відмінку після певних груп дієслів та інші.

Ідіоматичні вирази в порівнюваних мовах поділяються на ідіоми та фразеологізми, які в свою чергу складаються фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Деякі лінгвісти виділяють ще фразеологічні вирази. Фразеологізми та ідіоми використовуються не лише для передачі сенсу, а ще й для вираження особистої думки та ставлення щодо сказаного, вони допомагають виразити намір мовця щодо співрозмовників.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проаналізувавши семантичні та прагматичні властивості дієслів у сучасних англійській та українській мовах, ми дійшли таких висновків:

1. Типологічна класифікація мов ґрунтується на виявленні подібностей та відмінностей будов мов. Існують морфологічна, фонологічна та синтаксична класифікація мов.

2. Граматичною категорією називають систему протиставлених одна одній граматичних величин. В порівнюваних мовах вони виражаються синтетичним шляхом, тобто зміни відбуваються всередині самого слова та аналітичним, тобто зміни стаються за допомогою службових слів та прийменників.

3. В обох порівнюваних мовах дієслово є самостійною частиною мови, що означає дію та здебільшого функціонує в реченні як присудок. Граматичне значення дієслова – це опис дій людини, переміщення предметів та істот, процесів мовлення та мислення та опису стану предмету. Категорії виду, часу, стану, способу, особи та числа є властивими для дієслів як в англійській, так і в українській мові.

4. До семантичних класів дієслів в англійській та українській мовах належать перехідні, неперехідні, змістовні, допоміжні та модальні, статичні та динамічні, особові та неособові. Вони мають ряд аломорфних та ізоморфних особливостей. Перехідними та неперехідними дієсловами називають ті, що позначають дію, а головною різницею між ними є наявність прямого чи непрямого додатку у перших. В українській мові це переважно виражається синтетично, за допомогою афіксів. Значення змістовних дієслів є ізоморфним для обох мов. Допоміжні дієслова є багатофункціональними та схожі за значенням до модальних. Кількість українських відповідників модальних дієслів значно менша за їх число в порівнюваній мові. Статичні та динамічні дієслова як семантичні класи в порівнюваних мовах реалізуються дещо по-

різному. Особовими формами дієслова в українській є теперішній та майбутній час, наказовий спосіб, минулий час та умовний спосіб. В порівнюваній мові такими вважають ті, чия форма залежить від часу, числа та особи підмета. Неособові форми мають ряд подібних рис, а саме значення інфінітиву та функції дієприкметника, хоча дієприкметник має також певні аломорфні ознаки, наприклад активний та пасивний стан доконаного виду в англійській та рід, число та відмінок в українській. Варто також зазначити, що герундій та дієприслівник – форми неособових дієслів, які неможливо порівняти.

5. Аломорфні та ізоморфні риси також налічують базові моделі речень в сучасних англійській та українській мові. Це пов’язано насамперед з тим, що українська мова не має суворих правил порядку слів у реченнях, а в англійській мові він досить сталий.

6. В сучасних англійській та українській мовах прагматичний смисл модальних дієслів може трансформуватися у процесі комунікації та передає всі можливі значення. Завдяки модальним дієсловам мовець може передавати відношення до сказаного.

7. У порівнюваних мовах використовують різні прийоми, щоб зробити висловлювання ввічливим або пом’якшити його. В англійській до таких засобів можна віднести конструкції з модальними фразами, а також дієслова мисленнєвої діяльності, сталі вирази, розділові питання та модальні дієслова. Виражаючи категорію ввічливості в українській мові використовують дієслова доконаного та недоконаного виду та давальний відмінок після певних груп дієслів та інші. Всі ці прийоми та конструкції використовуються, щоб зробити мовлення не таким категоричним та пом’якшити його.

8. В англійській та українській мові ідіоматичні вирази використовують для надання мовленню експресивного забарвлення та для того, щоб передати намір мовця. До них можна віднести ідіоми та фразеологізми, які поділяються на фразеологічні зрощення, фразеологічні єдності та фразеологічні сполучення. Інколи до цієї класифікації відносять ще фразеологічні вирази.

РЕЗЮМЕ

The study on the topic “Semantic and pragmatic properties of verbs in Modern English and Ukrainian” is devoted to the analysis of semantic and pragmatic aspects of verbs in English and Ukrainian. The course paper consists of introduction, three chapters, conclusions to each of the chapters, general conclusions, list of cited literature and list of illustrative material.

The first chapter **“Теоретичні засади вивчення дієслова у сучасних українській та англійській мовах”** (“Theoretical foundations of the study of the verb in Modern English and Ukrainian”) is theoretical. It outlines the typological features of the contrastive typology of the comparative languages, analyses the synthetic and analytical ways of reflecting grammatical categories in lexical and grammatical word classes, and presents the verb as a part of speech, its grammatical meaning and structural properties.

The second chapter **“Аналіз семантичних властивостей дієслів у сучасних англійській та українській мовах”** (“Analysis of the semantic properties of verbs in Modern English and Ukrainian”) is a practical part of the study. It analyses the semantic classes of verbs and their influence on the structuring of English and Ukrainian sentences, as well as the basic models of sentences in Modern English and Ukrainian.

The third chapter **“Аналіз прагматичних властивостей дієслів у сучасних англійській та українській мовах”** (“Analysis of the pragmatic properties of verbs in Modern English and Ukrainian”) is a practical part of the study. It examines the pragmatic properties of modal verbs and the expression of modality in English and Ukrainian, the expression of politeness using verbs in the comparative languages, and the use of verbs in idiomatic expressions in Ukrainian and English.

Key words: grammar, semantics, pragmatics, verbs, language.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бачишина, О. (2016). Дієслово як виразник просторової семантики. Режим доступу: http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/view/3653

2. Безпояско, О. К. ; Городенська К. Г. ; Русанівський В. М. (1993). Граматика української мови. Морфологія. Київ: Либідь.

3. Болотнікова, А. П. (2018). Граматичні індикатори вираження категорії ввічливості в українській мові [Автореф. дис. канд. філол. наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка]. Режим доступу: http://phd.znu.edu.ua/page/dis/02_2018/Bolotnikova_dis.pdf

4. Березенко, В. М. (2017). Порівняльна типологія англійської та української мов (практикум). Вид. центр КНЛУ.

5. Вихованець, І. Р.; Городенська К. Г. (2004). Теоретична морфологія української мови. Київ: Пульсари.

6. Вольська, Ю. В. (2009). Модальна модифікація як спосіб семантичного ускладнення структури простого речення. Режим доступу: http://eprints.zu.edu.ua/11855/

7. Горпинич, В. О. (2004). Морфологія української мови. Вид. центр “Академія”.

8. Господаренко, А. (2013). Граматичні та лексико-семантичні засоби вираження ввічливості. Режим доступу: https://eprints.oa.edu.ua/id/eprint/1598/

9. Гладуш, Н. Ф., Павлюк, Н. В. (2019). Порівняльна граматика: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: Нац. ун-т “Києво-Могилянська акад.”.

10. Григор’єв, О. М., Доломан, С. Є., Лисенко, Ю. В. та ін. ; за ред. Пономарів, О. Д. (1997). Сучасна українська мова: підручник. Київ: Либідь.

11. Караман, С. О., Караман, О. В., Плющ, М. Я. (2011). Сучасна українська літературна мова. Київ: Літера.

12. Корунець, І. В. (2003). Порівняльна типологія англійської та української мов. Навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга.

13. Кочерган, М. П. (2001). Вступ до мовознавства. Вінниця: Нова Книга.

14. Кущ, Е. О. (2010). Конспект лекцій з дисципліни "Порівняльна граматика англійської та української мов" для студентів спеціальності 7.030507 "Переклад". Режим доступу: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/885/1/M03372.pdf

15. Латик, М. (2010). Когнітивно-прагматичні властивості англійських модальних дієслів. Режим доступу: http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/view/2253

16. Лещенко, О. (2023). Конспект лекцій з дисципліни "Порівняльна граматика англійської та української мов" для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня зі спеціальності 035 "Філологія". Режим доступу: https://www.dstu.dp.ua/Portal/Data/7/12/7-12-kl83.pdf

17. Матвієнків, О. С. (2021). Прагматика фразеологічних одиниць англійської мови в сучаному художньому дискурсі. Режим доступу: https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/4089/4019

18. Мойсієнко, А. К., Бас-Кононенко, О. В., Бондаренко, В. В. та ін. (2010). Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика: підручник. Київ: Знання.

19. Пікуш, О. І. (2017). Особливості передачі інверсії при перекладі речень з англійської мови на українську. Режим доступу: http://xn--e1aajfpcds8ay4h.com.ua/files/61_05.pdf

20. Плющ, М. Я., Бевзенок, С. Н., Грипас, Н. Я. та ін. ; за ред. Плющ, М. Я. (1994). Сучасна українська літературна мова: підручник. Київ: Вища шк.

21. Шульжук, К. Ф. (2004). Синтаксис української мови. Вид. центр "Академія".

22. Шуляренко, В.О. (2020). Феномен інверсії в англійській мові. Режим доступу: https://core.ac.uk/download/pdf/150250518.pdf

23. Fiktorius, T. (2019). The Relationship between Transitive and Intransitive Verbs in English Language. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/337062358_The_Relationship_between_Transitive_and_Intransitive_Verbs_in_English_Language

24. Karamysheva, I. D. (2012). Contrastive grammar of English and Ukrainian languages. Textbook, Second edition, revised by Iryna Karamysheva. Vinnytsia: Nova Knyha Publishers.

25. Pavlyuk, N. (2010). Contrastive grammar of English and Ukrainian.

26. Someya, Y. (2010), Modal Verbs and Their Semantic Functions in Business English. Retrieved from: https://www.academia.edu/70132891/Modal_Verbs_and_Their_Semantic_Functions_in_Business_English_Commemorating_the_Retirement_of_Professor_Takekiyo_Akiyama_

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Вовчок, М. (1935). *Вибрані твори в двох томах. Том 2.* Київ: Держлітвидав.
2. Вовчок, М. (2020). *Маруся: вибрані твори : збірка*. Київ: Книжковий клуб “Клуб Сімейного Дозвілля”.
3. Гончар, О. Т. (1987). *Перекоп.* Київ: Дніпро.
4. Гончар, О. Т. (1962). *Прапороносці*. Київ: Держлітвидав.
5. Гончар, О. Т. (2021). *Тронка*. Київ: Андронум.
6. Довженко, О. П. (1969). *Зачарована Десна*. Київ: Дніпро.
7. Довженко, О. П. (1958). *Твори в трьох томах. Том 1*. Київ: Держлітвидав.
8. Загребельний, П. А. (2024). *Я, Богдан*. Харків: Фоліо.
9. Коцюбинський, М.М. (1955). *Твори. Том 1*. Київ: Книгоспілка.
10. Коцюбинський, М. М. (1955). *Твори. Том 2*. Київ: Книгоспілка.
11. Коцюбинський, М. М. (1956). *Твори. Том 3.* Київ: Книгоспілка.
12. Симоненко, В. А. (2019). *Задивляюсь у твої зіниці: вибрані вірші*. Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА.
13. Українка, Л. (1950). *Лісова пісня*. Київ: Держлітвидав.
14. Українка, Л. (2021). *Повне академічне зібрання творів: у 14 томах. Том 5. Поетичні твори. Ліро-епічні твори*. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки.
15. Українка, Л. (1952). *Твори в п’яти томах. Том 2.* Київ: Держлітвидав.
16. Українка, Л. (2023). *Читаю залюбки. Біда навчить: казка*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.
17. Нечуй-Левицький, І. С. (2011). *Два брати.* Тернопіль: Відкрита книга.
18. Нечуй-Левицький, І. С. (1984). *Микола Джеря. Кайдашева сім’я.* Київ: Молодь.
19. Нечуй-Левицький, І. С. (1977). *Твори в двох томах. Том 1*. Київ: Дніпро.
20. Смолич, Ю. К. (1956). *Прекрасні катастрофи*. Київ: Молодь.
21. Сосюра, В. М. (1947). *Твори. Поеми. Том 2.* Київ: Держлітвидав.

22. Старицький, М. П. (1984). *Твори в двох томах. Том 2*. Київ: Дніпро.
23. Франко, І. Я. (1954). *Твори в двадцяти томах.* Київ: Держлітвидав.
24. Шевченко, Т. Г. (2001). *Повне зібрання творів у дванадцяти томах*. Київ: Наукова думка.
25. Яновський, Ю. (2020). *Майстер корабля*. Київ: Знання.
26. Alcott, L. M. (2007). *Oxford Bookworms Library: Stage 4: Little Women* (J. Escott, Ed.). Oxford: Oxford University Press.
27. Austen, J. (2007). *Oxford Bookworms Library: Pride and Prejudice: Level 6: 2,500 Word Vocabulary*. Oxford: Oxford University Press.
28. Brontë, C. (2016). *Jane Eyre* (C. West, Ed.). Oxford: Oxford University Press.
29. Brontë, C. (2008). *Shirley* (H. Rosengarten & M. Smith, Eds.). Oxford: Oxford University Press.
30. Fitzgerald, F. S. (2016). *The Great Gatsby*. New York: HarperCollins Publishers Limited.
31. Hemingway, E. (1952). *The Old Man and the Sea*. Suburban Maryland: Arrow.
32. Lee, H. (2015). *To Kill a Mockingbird*. New York: Vintage Books.
33. Lennox, A. (2009, October 2). Annie Lennox - Why (Official Music Video) [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=HG7I4oniOyA
34. Steinbeck, J. (2000). *Of Mice and Men*. London: Penguin Books Limited.
35. TheEllenShow, (2020, March 4). Justin Bieber & Usher Reveal Secrets in ‘Spill the Tea’ [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=N5hyZXyKO6g
36. Wilde, O. (1990). *Picture of Dorian Gray (Bookworm Series, Stage 3))* (J. Nevile, Ed.). Oxford: Oxford University Press.